

910-21
1972 AUG -
BUDAPEST
Budapest244
Két francia Pest-Budán 1847-ben és 1849-ben

Köztudomású, hogy a francia „otthonülő” volt, egészen századunk 30-as évéig. Megelégedett hazájának történelmi és művészeti dicsőségeivel, természeti szépségeivel. Éppen azért különös figyelmet érdemel az a francia, aki túllépte Franciaország határait és beszámolt úti élményeiről. Ezeket az utazókat általában nem vezette tudományos érdeklődés; inkább egzotikumot, érdekességet akartak nyújtani az olvasónak. De igazságtalan volnék, ha ezzel a kritériummal élnék Xavier Marmier pest-budai utazását illetően. L. Gabryel útleírása már inkább a fenti kategóriához tartozik.

Xavier Marmier az irodalomtörténet tanára volt, sok tanulmányt írt és 1870-ben a Francia Akadémia tagja lett. L. Gabryelnek még a keresztnévét sem sikerült felkutatni.

L. Gabryel kétszer járt Pesten, először 1847-ben, másodszor 1849 végén, mert azt írta: „két évvel ezelőtt tárt karokkal fogadtak”. Nem úgy a második látogatáskor! Ostromállapot volt. Jelentkezni kellett... személyesen, órákon át várakozni egy sötét folyosón. Ez erősen befolyásolta kedélyállapotát, Pest-Budán mindent sötétben látott, nem is maradt itt hosszabb ideig. Az 1847-es látogatásról nem készített útleírást, csak a második utazásában említi először.

Szeme először a szétlőtt Pesten akadt meg. De a látottakról csak annyit mondott, hogy a Lánchíd nem szenvedett a bombázástól. Minden különösebb lelkesedés nélkül járta Pest-Buda utcáit. Ellenben visszaemlékezett 1847. évi útjára, amikor Pest gyűlölte Ausztriát és a szabadság reményében élt. „Nem voltak megelégedve a szabadságukkal!” „Szükségük volt a forradalomra.”

A szállodákat kellemeseknek, nagyszerűeknek találta. A szállodák után a templomok érdekelték; ezeket közepesnek látta. A Mátyás-templomot nem említi.

A középületek közül az Invalidusok palotáján akadt meg a tekintete. Az Egyetemet „híresnek” ítélte. A Hajóhid felkeltette az érdeklődését, és emlékezetébe idézte a volt franciaországi feudalizmust: a nemes és a pap helyett is a köznép fizette a hídpénzt. Lakonikusan leírta: Buda impozáns, az egyik oldalon a Gellérthegy, a másik oldalon a királyi vár és alatta a meglapult város. De a királyi vár kertjét gyönyörűnek látta. A budai Duna-parton felfedezte a Rudas és a Császár fürdőt... de azon túl nem ment már, mert az óbudai városrésztől nem remélt semmi érdekességet.

Ha L. Gabryel meglehetősen felületesen látta Pest-Budát, annál árnyaltabb képet rajzolt róla Xavier Marmier. Mindjárt leírása elején érezhető, hogy pest-budai útja igazi élményt jelentett számára. „Megint visszatértem hosszú pillanatokra a Gellérthegyre, innen gyönyörű látvány tárul elém az emberi munka és a természet nagyszerűségéről, amelyre nem tudok betelni.” És elmondja, mit látott: tőle balra a Várhegy a királyi palotával, kertjeiben hús sétányokkal, templomával (a Mátyás-templomra célozhatott), a másik oldalon a gyümölcsösökkel. A várpalotától távolabb, emitt a kisvárosi házak sorai, amott kereskedő városrész. A Dunán uszályhajók, halászok csónakjai. Őt minden érdekelte, mindennek a mélyére akart látni. Így azt is észrevette, hogy a Várhegy háta mögött (a Vérmező lehetett) egy „másik” város volt, „tele katonákkal”. Szemben, a Duna túloldalán, „Pest szép városa”, nagy épületeivel, melyek szépen sorakoznak a folyó mentén, „nagy utcahálózatával”. Százhetven utcát számolt meg.

Xavier Marmier egységes képet rajzolt a maga és az olvasó számára.

De nemcsak egységes képet akart kapni a városról; a részle-

tek megértésére is törekedett, kerülve a felületességet. Látta, hogy Buda a hivatalos székhely, de Pest a jelentősebb, a fontosabb a társadalmi életben. Pest komoly, szervezett város, egy „új érához” tartozott. A magyarok „büszkéek fiatal fővárosuk szépségére”, nemes emelkedettségére, „keveset törődve a múlttal, megelégedve a jellel és tele reménnyel a jövőre”. A főváros az ipar és a politika székhelye lesz. Ő is felfigyelt a hajóhídra... és a hídpénzre. A felicomázott dáma nem fizetett hídpénzt, „a szegény munkásnő, aki a napi munkájával keresett néhány krajcárt... az köteles fizetni.” Ha valamit látott, mindig kereste az összefüggéseket. Nem elégedett meg csak a körvonallakkal, az egésze törekedett.

Nézegette a Lánchíd építését, aminek pillérei már kiemelkedtek a Duna hullámaiból. Ha majd elkészül, „akkor mindenki, mágán, paraszt, gazdag, szegény egyformán fogják fizetni a hídpénzt”.

„Egy véletlen szerencse”: akkor volt Pesten, mikor éppen vásár volt. „Mi franciák nehezen tudnánk elképzelni ennek a vásárnak minden látványosságát.” Két-három héten keresztül a város egy nagy kiállítás volt, amelyen felvonult az ország ipara és mezőgazdasága. (L. Gabryel, aki szintén vásár alkalmával volt Pesten, erről csak annyit jegyzett fel, hogy a vásáron tizenhat millió [forint?] forgalom volt.)

De Pest az ellentétek városa is volt. Micsoda ellentét volt a szegényesen (gatyába) öltözött paraszt — aki bejött a városba, „hogy eladja nehéz munkájának eredményét” — és a jól öltözött, „boldog” városiak között! És nem kerülte el figyelmét a „piszkos” kocsmák és a „fényes” éttermek — amelyek versenyezhetnek a legjobb párizsi éttermekkel — ellentéte sem.

Pest „egyre jobban terjeszkedik és virágzik”. Igazi nagy

város, széles utcákkal, tarkálló üzletekkel, amelyek „majdnem olyan gazdagok, mint a bécsiek”. A Duna mentén izléses, remek épületek. Itt volt a német színház, az impozáns kaszinó; az „Angol Királynő” szálloda valóságos palota. Nem messze onnan a figyelemre méltó Egyetem. „Néhány év múlva, merjük mondani, Pest Európa egyik legtekintélyesebb kereskedelmi központja lesz” — jövendölte a francia utazó.

Útleírásában jellemezte Pest társadalmi életét is. Fentebb már idéztük megjegyzéseit a társadalmi ellentétekről. Marmier azt is megfigyelte, hogy a kávéházakban „gyakran reggeltől estig sok fiatalember lézeng tétlenül”. Úgy találta, hogy az irodalom és a művészet lemaradt a gazdasági fejlődés mögött. (Ami arra enged következtetni, hogy ezeket a kérdéseket nem tudta megközelíteni, a nyelvismeret hiánya miatt.) Azért megemlítette, hogy a jelek: az akadémia, a könyvtárak, a múzeumok, a színház és a számos újság élénk tudományos és irodalmi életéről tanúskodnak. Mint Németországban és Franciaországban, „itt is sok a fiatal fél-tudós”. Hogy például nem tudott Petőfiről, az nem az ő hibája. A politikai életben viszont észrevette a sok, komoly vitát az újságokban, az arisztokrácia előjogai és a nép felszabadítása körül.

Mindebből arra következtethetünk, hogy Marmier-nak jó vezetője lehetett — még annak ellenére is, hogy nem hívta fel a figyelmét Petőfire. De a jó vezető sem lett volna elegendő, ha őt csak a külsőségek érdeklik. Marmier igyekezett megérteni Pest életét. Véleményei nem elhamarkodottak.

Marmier egy felvilágosult — ma úgy mondanánk: egy progresszivistá francia szemével és szellemével járt Pest-Budán.

Löffler A. Pál
Párizs